

УДК 657

КОЛІЗІЇ ОПОДАТКУВАННЯ ФІНАНСОВИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНІ**Я.В. ГОЛУБКА**

Мукачівський, к.е.н., ст., викладач кафедри обліку, аналізу та аудиту г/д, м. Мукачєво

Т.І. ГОЛУБКА

Мукачівський державний університет, студентка 5-го курсу, спеціальності «Облік і аудит», м. Мукачєво

У статті розглянуто проблеми оподаткування фінансових інвестицій. Розкрито та обґрунтовано класифікацію інвестицій та процес реінвестування.

Як ніде у світі законодавчо в Україні склалося так, що поряд існують два види обліку, основою яких є ті ж самі первинні документи. Це бухгалтерський та податковий облік. Крім протиріч, які виникають між ними, існують протиріччя власне у бухгалтерському обліку та в податковому обліку. Наше дослідження присвячене проблемам оподаткування фінансових інвестицій, зокрема неоднозначності податкового законодавства, яке допускає можливість двозначного трактування оподаткування господарських операцій з фінансовими інвестиціями.

Об'єкти та методи дослідження

Для досягнення поставленої мети були використані наукові методи, які застосовуються при вивченні соціально-економічних процесів і явищ, а саме: методи наукового узагальнення (при уточненні сутності та класифікації інвестицій), діалектичний метод (при визначенні проблем інформаційного забезпечення інвестиційної діяльності), методи індукції і дедукції, класифікації, порівняння, наукової абстракції, системного і комплексного аналізу (при вдосконаленні методики обліку та аудиту фінансових інвестицій, розробці первинних документів та облікових реєстрів).

Питання щодо методики оцінки, обліку та аудиту фінансових інвестицій розглядаються в працях М.Т.Білухи, І.О.Бланка, Ф.Ф.Бутинця, С.Ф.Голова, З.В.Задорожного, С.Я.Зубілевич, Г.Г.Кірейцева, Я.Д.Крупки, В.М.Пархоменка, А.А.Пересади, В.С.Рудницького, В.В.Сопка.

Постановка задачі

Метою дослідження є виділення основних проблем, що притаманні оподаткуванню фінансових інвестицій. Результати дослідження мають на меті усунути існуючі недоліки в бухгалтерському та податковому обліку щодо фінансових інвестицій.

Результати та їх обговорення

З введенням в дію Положень (стандартів) бухгалтерського обліку поєднати податковий та бухгалтерський облік стало неможливо. Облік інвестиційних процесів не став виключенням. Різні способи визначення фінансових результатів від інвестиційної діяльності, та і саме визначення інвестицій, значно відрізняється. Так, в бухгалтерському обліку інвестиції – це активи, а в податковому під інвестиціями розуміють господарські операції.

Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про фінансові інвестиції та її розкриття у фінансовій звітності викладені в Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 12 "Фінансові інвестиції" від 26.04.00 р. за № 91, далі П(С)БО № 12. Власне визначення фінансових інвестицій наведено в Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 2 "Баланс" від 31.03.99 р. за № 87, далі П(С)БО № 2, згідно якого під фінансовими інвестиціями з метою відображення їх у фінансовій звітності розуміють активи, які утримуються підприємством з метою збільшення прибутку (відсотків, дивідендів тощо), зростання вартості капіталу або інших вигод для інвестора.

П(С)БО № 12 регламентовано, що фінансові інвестиції первісно оцінюються та відображаються у бухгалтерському обліку за собівартістю. Собівартість фінансової інвестиції складається з ціни її придбання, комісійних винагород, мита, податків, зборів, обов'язкових платежів та інших витрат, безпосередньо пов'язаних з придбанням фінансової інвестиції. Якщо придбання фінансової інвестиції здійснюється шляхом обміну на цінні папери власної емісії, то собівартість фінансової інвестиції визначається за справедливою вартістю переданих цінних паперів. Опираючись на положення (стандарти) бухгалтерського обліку, фінансові інвестиції, можна розрізняти за різними ознаками. Наприклад, за терміном утримання їх поділяють:

- поточні;
- довгострокові;

– за ступенем впливу на об'єкт інвестування на такі, що мають:

- незначний вплив (до 25% у частці);
- суттєвий вплив (26-50% у частці);
- повний контроль (більше 50% у частці).

– за відношенням до власності на такі:

- що засвідчують право власності;
- що не дають право власності.

– за призначенням на такі:

- що призначені для продажу;
- що утримуються в інших цілях;

– за ступенем контролю діяльності на:

- інвестиції в пов'язані сторони;
- інші інвестиції.

З метою оподаткування згідно Закону України “Про оподаткування прибутку підприємств” від 22.05.97 за № 283/97 ВР, далі Закон “Про оподаткування прибутку”, в цілому інвестиційні операції класифікують на капітальні, фінансові та реінвестиції. Під капітальною інвестицією розуміють господарську операцію, яка передбачає придбання будинків, споруд, інших об'єктів нерухомої власності, інших основних фондів та нематеріальних активів, які підлягають амортизації. Порядок нарахування та відображення амортизації таких інвестицій з метою оподаткування регулюється тим же Законом. Під фінансовими інвестиціями розуміють господарські операції, які передбачають придбання корпоративних прав, цінних паперів, деривативів та інших фінансових інструментів.

В свою чергу фінансові інвестиційні операції бувають двох видів: прямі та портфельні. До прямих інвестицій відносять господарські операції, які передбачають внесення коштів або майна до статутного фонду юридичної особи в обмін на корпоративні права, емітовані такою юридичною особою. Портфельна інвестиція - господарська операція, яка передбачає придбання цінних паперів, деривативів та інших фінансових активів за кошти на фондовому ринку (за винятком операцій із купівлі акцій як безпосередньо платником податку, так і пов'язаними з ним особами в обсягах, що перевищують 50 відсотків загальної суми акцій, емітованих іншою юридичною особою, які належать до прямих інвестицій). Під реінвестицією слід розуміти господарську операцію, яка передбачає здійснення капітальних або фінансових інвестицій за рахунок доходу (прибутку), отриманого від інвестиційних операцій.

В Законі “Про оподаткування прибутку підприємств” портфельна інвестиція згадується лише одного разу в статті, що регулює оподаткування нерезидентів, зокрема в ній сказано, що резиденти, які здійснюють виплату доходу нерезидентам від

здійснення портфельних інвестицій у процентні облигації чи процентні казначейські зобов'язання, випущені (емітовані) за рішенням резидента, зокрема уповноваженого державного органу чи органу місцевого самоврядування (за винятком облигацій зовнішніх державних позик України), зобов'язані утримувати під час виплати такого доходу та сплачувати податок у розмірі 30 відсотків суми такого доходу. Такий випадок є досить специфічним, і в даному дослідженні ми не будемо приділяти йому уваги.

Прямі фінансові інвестиції можуть надаватись у вигляді передачі грошових коштів, цінних паперів, майна (запасів чи необоротних активів) в обмін на корпоративні права. Розглянемо податкові наслідки такої ситуації з двох сторін: з боку інвестора та з боку сторони, яка отримує інвестиції. Забігаючи наперед скажемо, що законодавчо питання оподаткування таких операцій податком на прибуток та податком на додану вартість чітко неврегульоване і по цей день, тому наше дослідження буде здебільшого базуватись на логічних припущеннях. Також ми не ставимо за мету наводити думку Державної податкової адміністрації по тому чи іншому питанню щодо вирішення даної проблеми через природну упередженість в її судженнях. У випадку передачі інвестором грошових коштів чи запасів виникає питання, чому б не включити суму такого перерахунку грошових коштів з поточного (іншого) рахунку або вартості переданих запасів до складу валових витрат, адже до валових витрат відносять суму будь-яких витрат платника податку у грошовій, матеріальній або нематеріальній формах, здійснюваних як компенсація вартості товарів (робіт, послуг), які придбаваються (виготовляються) таким платником податку для їх подальшого використання у власній господарській діяльності. Поставимо декілька запитань та спробуємо відповісти на них. По-перше, чи були понесені витрати – на нашу думку, так (у грошовій формі при списанні коштів з поточного рахунку, та у матеріальній при передачі запасів), по-друге, чи відбулась компенсація вартості – так (отримані корпоративні права), по-третє, чи пов'язана така діяльність з господарською - так (діяльність особи, направлена на отримання доходу). Отже, в першому випадку підприємство придбало активи за грошові кошти і понесло при цьому витрати. В другому (при передачі запасів) відбулась бартерна операція, яка, на нашу думку, повинна і оподатковуватись, як бартерна.

На противагу такій думці слід зазначити, що така компенсація не буде компенсувати вартість товарів, оскільки в нашому випадку сторона, до якої надходять

інвестиції в момент такої операції емітує корпоративні права, що не підпадають під визначення товару¹, яке наведене в Законі “Про оподаткування прибутку підприємств”. На превеликий жаль, чіткого визначення порядку оподаткування описаної ситуації законодавством не визначено. У сторони, що отримала інвестиції у вигляді грошових коштів та запасів, валовий дохід не виникатиме. Згідно п.п. 4.2.5 цього ж закону до валового доходу не включаються суми коштів або вартість майна, що надходять до підприємства, що є об’єктом інвестування, у вигляді прямих інвестицій або реінвестицій у корпоративні права, емітовані таким об’єктом, в тому числі грошові або майнові внески, згідно з договорами про спільну діяльність на території України без створення юридичної особи. Багато питань також виникає при відображенні руху запасів, отриманих у вигляді інвестицій, у відповідності до п. 5.9 Закону “Про оподаткування прибутку підприємств”. Наприклад, чи потрібно їх вартість показувати в залишках на початок періоду², адже, згідно інструкції, при його застосуванні там відображається вартість лише тих запасів, по яким у платника податку виникали валові витрати, чи потрібно подальшим вибуттям таких запасів зменшувати залишки на кінець періоду, чи взагалі не відображати.

Що стосується питання інвестування необоротними активами, зокрема основними фондами, то питання, які потрібно вирішувати, аналогічні при внесенні запасів, але мають деякі свої особливості. Наприклад, чи прирівнювати таку передачу до продажу, відповідно відображенням валового доходу/витрат (з урахуванням особливостей такого визначення в залежності від груп основних фондів, згідно статті 8 Закону України “Про оподаткування прибутку підприємств”), чи нарахувати за такою операцією податкові зобов’язання з ПДВ, чи понесло підприємство, що отримало такі основні фонди, витрати (це важливо для відображення амортизаційних відрахувань, які будуть зменшувати оподатковуваний прибуток), чи має право платник податку протягом звітного року відносити до валових витрат будь-які витрати, пов’язані з поліпшенням таких основних фондів, у сумі, що не перевищує п’яти відсотків сукупної балансової вартості груп основних фондів на початок звітного року.

Отримати корпоративні права можна також при передачі цінних паперів (які раніше були придбані від інших суб’єктів підприємницької діяльності). Через ту ж

¹ Товари - матеріальні та нематеріальні активи, а також цінні папери та деривативи, що використовуються у будь-яких операціях, крім операцій з їх випуску (емісії) та погашення.

² Платник податку веде облік приросту (убутку) балансової вартості покупних товарів (крім активів, що підлягають амортизації, цінних паперів та деривативів), матеріалів, сировини, комплектуючих виробів та напівфабрикатів на складах, у незавершеному виробництві та залишках готової продукції. У разі, коли балансова вартість таких запасів на кінець звітного кварталу перевищує їх балансову вартість на початок того ж звітного кварталу, різниця вираховується з суми валових витрат платника податку у такому звітному кварталі.

законодавчу невизначеність інвестиційних операцій виникає широке коло припущень по їх оподаткуванню. На нашу думку, така операція може прирівнятися до продажу товарів, причому як бартерна. Але в цьому випадку при визначені порядку визначення дати виникнення валового доходу та валових витрат за такими операціями, на нашу думку, не повинні ґрунтуватися на нормах, викладених статтею 11 Закону “Про оподаткування прибутку підприємств”, оскільки порядок оподаткування операцій з торгівлі цінними паперами та деривативами визначений статтею 7.6 цього ж Закону. Отже, згідно зазначеного пункту, якщо у інвестора протягом звітного періоду витрати, пов’язані із придбанням цінних паперів, перевищують доходи, отримані від продажу (відчуження) цінних паперів протягом такого звітного періоду, балансові збитки переносяться на зменшення доходів майбутніх періодів від таких операцій протягом 20 звітних періодів. А в протилежному випадку, якщо отримані доходи в зв’язку із відчуженням цінних паперів перевищують витрати, понесені (нараховані) платником податку в зв’язку із придбанням таких цінних паперів і деривативів протягом такого звітного періоду, збільшені на суму некомпенсованих балансових збитків від таких операцій минулих періодів, прибуток включається до складу валових доходів за результатами такого звітного періоду. Причому під терміном витрати розуміють суму коштів або вартість майна, сплачену (нараховану) платником податку продавцю цінних паперів як компенсація їх вартості, а під доходами слід розуміти суму коштів або вартість майна, отриману платником податку від продажу, обміну або інших способів відчуження цінних паперів та деривативів, збільшену на вартість будь-яких матеріальних цінностей чи нематеріальних активів, які передаються платнику податку в зв’язку з таким продажем, обміном або відчуженням. Отже, на суму оподаткованого прибутку у інвестора впливає лише позитивна різниця між вартістю придбання цінних паперів та вартістю, за якою ці цінні папери були обмінені на корпоративні права.

Крім оподаткування таких операцій податком на прибуток визначимо, чи потрібно оподатковувати їх ПДВ. Що стосується сторони, яка отримує інвестиції, то така операція підпадає під п.3.2.1. Закону “Про податок на додану вартість”, згідно якого не є об’єктом оподаткування податком на додану вартість операції з випуску (емісії) цінних паперів, випущених в обіг (емітованих) суб’єктами підприємницької діяльності, Національним банком України, Міністерством фінансів України, органами місцевого самоврядування, включаючи приватизаційні та компенсаційні папери

(сертифікати), житлові чеки, земельні бони та деривативи; обмін зазначених цінних паперів на інші цінні папери тощо. Слід зауважити, що цю норму не завжди можливо підвести під інвестуючи сторону, наприклад, коли фінансова інвестиція надається у вигляді прав на володіння певною часткою товариства з обмеженою відповідальністю. Причому податкові зобов'язання виникнуть у строки, вказані в п.п. 7.3.4 Закону “Про податок на додану вартість” як для бартерної операції. Та вартість такого обміну цінних паперів на корпоративні права, що була узгоджена сторонами, не повинна бути нижчою, ніж звичайна.

Що стосується процесу реінвестування, то Законом “Про оподаткування прибутку підприємств” визначено, що об'єкт оподаткування, визначений за наслідками звітного податкового року, зменшується на суму коштів, які направляються на погашення кредитів, отриманих для реалізації інвестиційної програми, затвердженої Кабінетом Міністрів України, та реінвестуються підприємством у розвиток власного виробництва та виробництво матеріалів і комплектуючих виробів для автомобілебудування, а також на суму нарахованих та сплачених засновникам дивідендів, які реінвестуються ними на ці ж цілі. Рішення про проведення таких реінвестицій має бути прийняте до граничного терміну подання річної податкової декларації до відповідного податкового органу. У разі, якщо протягом наступного податкового року засновники підприємства скасовують рішення щодо проведення зазначеної реінвестиції або зменшують її обсяги, підприємство зобов'язане визнати прибуток, який дорівнює сумі оголошеної реінвестиції або сумі її зменшення, додати його суму до суми оподаткованого прибутку поточного податкового періоду, а також сплатити пеню у розмірах та за період, визначений законодавством України. Також до валових витрат платників податку відносяться суми, спрямовані на реінвестування або інвестування розвитку виробництва боєприпасів, їх елементів та виробів спецхімії. Ця сума не може перевищувати суми прибутку, яку одержав би платник податку, не включаючи цю суму реінвестування, інвестування до валових витрат, визначених у загальному порядку.

Якщо реінвестиції здійснювались у вигляді реінвестування дивідендів, то відповідно до п.п. 7.8.5 Закону “Про оподаткування прибутку підприємств” платник податку не нараховує і не утримує податок на дивіденди, передбачений у такому випадку, але якщо виплата дивідендів акціями додаткового випуску не змінює

пропорції участі акціонерів у статутному капіталі емітента. Також підприємство не включає до складу валового доходу суму таких реінвестованих дивідендів на підставі п.п 4.2.5

Щодо оподаткування цих операцій ПДВ, то згідно з п.п. 3.2.7 Закону “Про податок на додану вартість” не є об’єктом оподаткування операцій з виплат дивідендів у формі цінних паперів у нашому випадку акцій. Не виникають податкові зобов’язання з ПДВ у емітента цінних паперів, який виплачує дивіденди акціями ані податковий кредит з ПДВ у акціонера юридичної особи платника податку на додану вартість.

Висновки

Таким чином, порушені проблеми мають суттєвий вплив на господарську діяльність підприємств та значно ускладнюють трудомісткість праці бухгалтерської служби.

ЛІТЕРАТУРА

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12//Фінансові інвестиції. – 2000. – №91.
2. Закон України “Про оподаткування прибутку підприємств” від 22.05.97 за № 283/97 ВР
3. Закон України “Про податок на додану вартість” від 3.04.97 за № 168/97 ВР
4. Закон України “Про інвестиційну діяльність” 18.09.91 за № 1560-ХІІ

АННОТАЦІЯ

КОЛЛИЗИИ НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ ФИНАНСОВЫХ ИНВЕСТИЦИЙ В УКРАИНЕ

В статье рассмотрены проблемы налогообложения финансовых инвестиций. Раскрыто и обоснованно классификацию инвестиций и процесс реинвестирования.

THE SUMMARY

COLLISION OF TAXATION OF FINANCIAL INVESTMENTS IN UKRAINE.

There is discussed the problems of taxation of financial investments in the article. Determined and substantiated the classification of financial investments.